

İlköğretim Müfettiş Adaylarının İş Doyumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Oya G. ERSEVER*

ÖZET

Bu araştırmada ilköğretim müfettiş adaylarının iş doyumunu davranışları, yaş, doğum sırası, yaşamının çoğunu geçirdiği yer, ve meslekte çalışma yıllarına göre incelenmiştir. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen "Bilgi Toplama Formu" ve "İş Doyumu Ölçeği" ile toplanmıştır. İstatistiksel analizler STATVIEW II bilgisayar paket programı kullanılarak Tek Yönlü Variance Analizi (ANOVA) ile yapılmıştır. Yaşları farklı ilköğretim müfettiş adaylarının iş doyumları incelendiğinde, 31-35 yaş grubu ile 36-41 yaş grubu arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Doğum sırası, yaşamının çoğunu geçirdiği yer ve meslekte çalışma yılları açısından ise anlamlı farklar bulunmamıştır.

Anahtar Sözcükler: İlköğretim, müfettiş adayları, iş doyumunu.

SUMMARY

In this research, elementary school inspector candidates' job satisfaction behavior have been examined according to the age, the birth order, the place where person spends most of his life and the work years in the profession. The research data was collected by the "Job Satisfaction Scale" and the "Information Inquiry Form" which is developed by the researcher. One way variance analysis (ANOVA) has been used from the computer packet program of STATVIEW II for the statistical analysis. When job satisfaction was studied from the viewpoint of elementary school inspectors' age categories, a significant difference was found between 31-35 age group and the 36-41 age group. On the other hand, in terms of birth order, the place where a person spends most of his life and the work years in

the profession, there were no significant differences in the elementary school inspector candidates' job satisfaction.

Key Words: Elementary School, School inspector candidates, Job Satisfaction.

GİRİŞ

İş doyumunu tüm meslekler için önemli olduğu kadar ilköğretim müfettişleri için de önemli ve gereklidir. İlköğretim her bireyde kalıcı izler bırakır. Bu nedenle, ilköğretim programlarının titizlikle hazırlanması ve amaçlarının gerçekleşecek amaçlar olması önemlidir. Bu konu ile ilgili olarak ilköğretim müfettişlerine çok önemli görev ve roller düşmektedir. İlköğretimde eğitim amaçlarının gerçekleşip gerçekleşmediği, eğitimle ilgili faaliyetlerin ve hizmetlerin uygunluğu, verimi ve kalitesinin belirlenmesi ve daha iyi koşullara getirilmesi için ilköğretim müfettişlerinin her şeyden önce işlerinden doyum sağlamaları gerekir. Çünkü iş yaşamın bir parçasıdır. İş doyumsuzluğu stress yaratır. Şiddetli ve uzun süreli stres de ruh sağlığını bozabilir (Erserver, 85). Böylece, bireylerin iş verimini ve yaratıcılığını engelleyebilir. Psikosomatik rahatsızlıklara sebep olabilir. İş doyumsuzluğu ile yorgunluk, nefes darlığı, baş ağrısı ve kalp hastalıkları arasında ilişkiler bulunmuştur (Long, 1993). Bu nedenle, sağlıklı bireylerin topluma kazandırılmasında iş doyumunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi önem kazanmaktadır.

Bu çalışmada, önemli görev ve sorumluluklar üstlenen ilköğretim müfettiş adaylarının iş doyumları; yaş, doğum sırası, yaşamının çoğunu geçirdiği yer ve meslekte çalışma yıllarına göre incelenmiştir. Amaç, ilköğretim müfettiş adaylarının bazı değişkenlere göre iş doyumlarının ortaya konulmasıdır. Başka bir deyişle bazı değişkenler açısından ilköğretim adaylarının iş doyumlarının nasıl olduğu ve iş doyumlarının arasında anlamlı farklar olup olmadığı araştırılmıştır.

İlköğretim müfettiş adaylarının iş doyum düzeyleri Ergene (1994) tarafından 1992/93 yaz döneminde incelenmiştir. Meslekte çalışma yılları arttıkça iş doyumunun da arttığı ve eşi çalışmayan müfettiş adaylarının eşi çalışanlara kıyasla iş doyumlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yaşamının çoğunu geçirdiği yere ve yaşa göre iş doyum düzeyleri arasında ise anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yıldırım ve Ergene (1994) yine Hacettepe Üniversitesi 1992/93 yaz döneminde okuyan ilköğretim müfettiş adaylarının iş doyumlarını empatik eğilim düzeyleri açısından incelemiştir. Müfettiş adaylarının empatik eğilim düzeyleri arttıkça iş doyum düzeylerinin de arttığı bulunmuştur.

Araştırmacı ilk önce kendini açma davranışlarını iş doyum ve bazı değişkenler açısından incelemeyi planlamış, ancak KA puanları ile iş doyum puanları arasındaki ilişki katsayısı $r = .10$ hesaplanınca iki ölçek arasında ilişkinin olmaması sonucu plânlarını değiştirmiştir. Kendini Açma davranışları ve iş doyumunu bazı değişkenler açısından incelenerek iki ayrı araştırma şeklinde yayına hazırlanmıştır. Bu makalede iş doyumunu bazı değişkenler açısından incelenmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın evrenini 1993/94 yaz aylarında Hacettepe Üniversitesinde, Eğitim Yönetimi, Teftişi ve Ekonomisi Lisans Tamamlama programına katılan, Müfettiş Adayları oluşturmaktadır. Örneklem ise ilk aşamada seçkisiz olarak alınan 5 şubedeki toplam 204 müfettiş adayından oluşmuştur. Test sonuçlarının daha sağlıklı olması amacı ile ölçeği tam doldurmayan 5 kişi, sayıları çok az olduğu için 7 kız ve ana-babası ölü veya üvey olan 11 müfettiş adayı örnekleme ve işleme dahil edilmemişlerdir. Böylece, örneklem hepsi erkek olan 171 kişiden oluşmuştur.

Veri Toplama Araçları:

Kategoriler halinde ele alınan bağımsız değişkenleri (bireyin yaşı, doğum sırasını, yaşamının çoğunu geçirdiği yeri ve meslekte çalışma yıllarını) belirlemek amacı ile araştırmacı tarafından geliştirilen Bilgi Toplama Formu uygulanmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan iş doyumunu belirlemek için ise Tezer (1991) tarafından Türkiye'ye adapte edilerek geliştirilip uyarlanan iş doyum ölçeği (İDÖ) kullanılmıştır. 10 maddeden oluşan İDÖ 1 ile 4 puan arasında puanlanmakta, toplam puan ise 10 ile 40 arasında değişmektedir.

İDÖ'nun Spearman-Brown Formülü ile hesaplanan test-tekrar-test güvenilirlik katsayısı .91 dir. Bu ölçeğin geçerlik katsayısı ise benzer ölçek bulunamadığından hesaplanamamıştır (Tezer, 1991).

İşlem ve Verilerin Analizi: Veri toplama araçları sınıf ortanında birbirini ardısıra araştırmacı ve H.Ü. Öğretim elemanları tarafından uygulanmıştır. Cevaplar puanlanmıştır. 171 kişiden elde edilen veriler bilgisayarda envanterin puanlarına göre en düşükten en yüksek puana doğru dizilmiş, kategoriler halinde ele alınan bağımsız değişkenlerin her biri için sınıflandırılmış ve istatistiksel analizleri yapılmıştır. Ele alınan bağımsız değişkenlerin müfettiş adaylarının iş doyumları üzerinde etkili olup olmadığını test etmek amacı ile Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. İstatistiksel analizlerin yapılmasında STATVIEW II bilgisayar paket programından yararlanılmıştır. Araştırmada hata payı $p= 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Yaşları Farklı İlköğretim Müfettiş Adayları'nın iş doyum puanlarının n sayıları, ortalamaları ve standart sapmaları Tablo:1'de, iş doyum puanlarına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları ise Tablo:2 de verilmiştir. Hesaplanan $F= .4$ değeri $FT= 2.67$ değerinden büyüktür.

Tablo: 1
Yaşları Farklı İlköğretim Müfettiş Adaylarının İş Doyum Puanlarının n Sayıları, Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Gruplar	n	\bar{x}	s
YG 25-30	5	33.4	1.7
YG 31-35	58	30.6	3.9
YG 36-41	99	32.6	3.4
YG 41 +	9	32.2	2.3

Tablo: 2
Yaşları Farklı İlköğretim Müfettiş Adaylarının İş Doyum Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	SD	KT	KO	F Değeri
Gruplararası	3	151	50.3	4
Grupiçi	167	2080.7	12.5	p = 0.0084*
Genel	170	2231.7		

$F_T = 2.67$

p = 0.05

* Anlamlı

p < 0.01

Tablo: 3
Müfettiş Adaylarının Kategorik Yaş Gruplarına Göre İş Doyum Puanlarının Ortalama Farkları ve Scheffe F- Değerleri

Karşılaştırma	Ortalama Fark	Scheffe F-test
YG 25-30 <> YG 31-35	2.8	1
YG 25-30 <> YG 36-40	0.8	0.1
YG 25-30 <> YG 41 +	1.2	0.1
YG 31-35 <> YG 36-40	- 1.9	3.7*
YG 31-35 <> YG 41 +	- 1.6	0.5
YG 36-40 <> YG 41 +	0.3	0.026

* Anlamlı p < 0.05

Yaşları farklı ilköğretim müfettiş adaylarının iş doyum puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (p<0.05). Bu farkın hangi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek amacı ile ortalama fark ve Scheffe F değerleri Tablo:3'de verilen Scheffe F-testi uygulanmıştır. Tablo:3'de de görüldüğü gibi müfettiş adaylarının iş doyumları yalnızca 31-35 yaş grubu ile 36-41 yaş grubu arasında anlamlı çıkmıştır (p<0.05). Ergene (1994) müfettiş adaylarının iş doyumlarını yaşa göre incelediğinde anlamlı farklar bulamamıştır. Bulunan bulgular bu araştırmanın bulguları ile çelişmektedir.

Doğum sırası farklı ilköğretim müfettiş adaylarının iş doyum puanlarının n sayıları, ortalamaları ve Standart Sapmaları Tablo:3'de, iş doyum puanlarına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları ise Tablo 5'de verilmiştir. Hesaplanan $F = .4$ değeri $FT = 3.06$ değerinden küçüktür. Doğum Sırası Farklı İlköğretim müfettiş adaylarının iş doyum puanları arasında anlamlı farklar bulunamamıştır ($p > 0.05$). Doğum Sırasının iş doyumunu etkilemediği söylenebilir.

Tablo: 4
Doğum Sırası Farklı İlköğretim Müfettiş Adaylarının İş Doyum Puanlarının n Sayıları, Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Gruplar	n	\bar{x}	s
İlk	46	31.6	4.2
Ortanca	109	31.9	3.5
Son	16	32.6	2.8

Tablo: 5
Doğum Sırası Farklı İlköğretim Müfettiş Adaylarının İş Doyum Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	SD	KT	KO	F Değeri
Gruplararası	2	10.5	5.2	0.4
Grupiçi	168	2221.2	13.2	$p = 0.6734^*$
Genel	170	2231.7		

$F_T = 3.06$ $p = 0.05$

*.Anlamsız $p > 0.05$

Yaşamının çoğunu geçirdiği yer farklı ilköğretim müfettiş adaylarının iş doyum puanlarının n sayıları, ortalamaları ve Standart Sapmaları Tablo 6'da, iş doyum puanlarına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları ise Tablo 7'de verilmiştir. Hesaplanan $F = .8$ değeri $FT = 2.67$ değerinden küçüktür. Yaşamının çoğunu geçirdiği yer farklı ilköğretim müfettiş adaylarının iş doyum puanları arasında anlamlı farklar bulunamamıştır ($p > 0.05$). Yaşamının çoğunu geçirdiği yerin iş doyumunu etkilemediği söylenebilir. Ergene (1994) ilköğretim müfettiş adaylarının iş doyumlarını yaşamının çoğunu geçirdiği yer açısından incelemiş ve anlamlı bir fark bulamamıştır. Bulunan Bulgular, bu araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir.

Tablo: 6
Yaşamının Çoğunu Geçirdiği Yer Farklı
İlköğretim Müfettiş Adaylarının İş Doyum
Puanlarının n Sayıları, Ortalamaları ve
Standart Sapmaları

Gruplar	n	\bar{x}	s
Köy	47	31.9	3.6
Kasaba	38	31.2	3.6
Küçük Kent	71	32.1	3.6
Büyük Kent	15	32.9	3.9

Tablo: 7
Yaşamının Çoğunu Geçirdiği Yer Farklı
İlköğretim Müfettiş Adaylarının İş Doyum Puanlarına
İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	SD	KT	KO	F Değeri
Gruplararası	3	32.5	10.8	0.8
Grupiçi	167	2199.2	13.2	p = 0.4831*
Genel	170	2231.7		

$F_T = 2.67$ $p = 0.05$

* Anlamsız $p > 0.05$

Meslekte çalışma yılları farklı ilköğretim müfettiş adaylarının iş doyum puanları sayıları, ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 8'de, iş doyum puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları ise Tablo 9'da verilmiştir. Hesaplanan $F = 1.9$ değeri $F_T = 2.67$ değerinden küçüktür. Meslekte çalışma yılları farklı ilköğretim müfettiş adaylarının iş doyum puanları arasında anlamlı farklar bulunamamıştır ($p > 0.05$). Meslekte çalışma yıllarının iş doyumunu etkilemediği söylenebilir. Ergene (1994) Hacettepe Üniversitesi 1992/93 yaz döneminde ilköğretim müfettiş adaylarının iş doyumlarının meslekte kıdem açısından incelemiş ve meslekte çalışma yılı arttıkça iş doyumunun da arttığını bulmuştur. Bulunan bulgular bu araştırmanın bulguları ile çelişmektedir. Bu fark araştırma yapılan yılın farklı oluşu ve dolayısıyla araştırmaya katılan bireylerin farklı oluşundan ve iki farklı araştırmada kullanılan farklı araştırma deseni ve farklı istatistiksel analizlerden kaynaklanabileceği gibi uygulanan ölçeğin kendisinden de kaynaklanabilir.

Tablo: 8
Çalışma Yılları Farklı İlköğretim Müfettiş
Adaylarının İş Doyum Puanlarının n Sayıları,
Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Gruplar	n	\bar{x}	s
ÇY 1-5	1	35	
ÇY 6-10	8	29.5	4.2
ÇY 11-15	85	31.7	3.8
ÇY 16 +	77	32.3	3.3

Tablo: 9
Çalışma Yılları Farklı İlköğretim Müfettiş
Adaylarının İş Doyum Puanlarına İlişkin
Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	SD	KT	KO	F Değeri
Gruplararası	3	72	24	1.9
Grupiçi	167	2159.7	12.9	p = 0.1389*
Genel	170	2231.7		

$F_T = 2.67$ p = 0.05

* Anlamsız p > 0.05

SONUÇ

Sonuç olarak yaşları farklı ilköğretim müfettiş adaylarının iş doyumları incelendiğinde, yalnızca 31-35 yaş grubu ile 36-41 yaş grubu arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < 0.05$). Doğum sırası, yaşamının çoğunu geçirdiği yer ve meslekte çalışma yılları açısından ise anlamlı farklar bulunamamıştır ($p > 0.05$). Yaş ve meslekte çalışma yılları açısından iş doyum puanları arasında anlamlı farkların olacağı beklenilmiş ama bu beklenti meslekte çalışma yılları açısından doğrulanmamıştır. Ergene'nin (1994) yapmış olduğu araştırma sonuçları ile bu araştırmanın bulguları çelişmektedir. Bu çelişki iki çalışmada kullanılan farklı yıllara ait örneklem gruplarından, farklı araştırma deseni ve istatistiksel analizlerden kaynaklanabileceği gibi uygulanan ölçeğin kendisinden de kaynaklanabilir. Tezer (1991) İDÖ'nün Kuder İlgı Envanterinin Büro İşleri alt ölçeği ile ilişkisini anlamsız bulmuş ve İDÖ'nün benzer ölçek geçerlik katsayısının hesaplanmasında benzer ölçek bulamadığını söylemektedir. İDÖ'nün güvenilirlik kat sayısı (.91) yüksektir. Ancak, geçerlik katsayısının da hesaplanması gerekmektedir. Böylece, testin geçerliğinden de emin olunmuş olur.

KAYNAKLAR

1. ERGENE, T.: "İlköğretim Müfettiş Adaylarının İş Doyum Düzeyleri". 1. Eğitim-Bilimleri Kongresi: Kuram, Uygulama ve Araştırma. Balcalı-Adana: Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Çukurova Üniversitesi Basımevi, Cilt 2, s. 697-706, 1994.
2. ERSEVER, Oya G.: "Stresin Ruh Sağlığı ile İlişisini İçeren Çok Faktörlü Kavramsal Bir Model". H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi, C. 3, S. 1, 33-39, 1985.
3. KUTSAL, A. ve MULUK, Z.: Uygulamalı Temel İstatistik. Ankara: H.Ü. Yayınları, 2. Baskı, 1975.
4. LONG, B.C.: Coping Strategies of Male Managers: A prospective analysis of predictors of psychosomatic symptoms and job satisfaction. Journal of Vocational Behavior, 42, 184-199, 1993.
5. TEZER, E.: İş Doyum Ölçeği. H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi. 9, 1-2-3, 55, 76, 1991.
6. YILDIRIM, İ. ve ERGENE, T.: "İlköğretim Müfettiş Adaylarının Empatik Eğilim Düzeylerine Göre İş Doyumları". 1. Eğitim Bilimleri Kongresi: Kuram, Uygulama ve Araştırma. Balcalı-Adana: Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Çukurova Üniversitesi Basımevi. Cilt 2, 673-678, 1994.